PERSOANA TATĂLUI ÎN LUMINA ÎNVĂŢĂTURII SFÂNTULUI TOMA DE AQUINO

Introducere

Structura celei de a doua faze de pregătire pentru celebrarea Jubileului anului 2000 este profund teologică. După cum ştim, anul 1999, al treilea din faza aceasta pregătitoare, este dedicat persoanei TATĂLUI, viaţa noastră creştină fiind încă de la origini un mare pelerinaj spre casa Tatălui. Jubileul, centrat pe figura lui Cristos, devine astfel un act de laudă doxologică adusă Tatălui, în Duhul Sfânt.

Institutul Teologic Romano-Catolic din Iaşi a intrat de la bun început în rândurile acelora care participă la pelerinajul de credinţă spre Tatăl. Personal, după ce în *Cristologie*[1] am arătat că Cristos ne revelează misterul Tatălui şi iubirea sa faţă de om; după ce în Pneumatologie[2] am încercat să arăt că Duhul Sfânt actualizează în Biserica tuturor timpurilor şi în toate locurile această revelaţie adusă de Cristos oamenilor, în tratatul *Despre Sfânta Treime*[3] am căutat să prezint persoana Tatălui în economia mântuirii. Pregătirea aceasta a Marelui Jubileu al Întrupării Fiului lui Dumnczeu de la anul 2000 am făcut-o fixându-ne permanent privirea şi asupra Maicii Domnului, Slujitoarea adoratoare a Cuvântului Întrupat[4]. Conferinţa de faţă urmează aceeaşi perspectivă, răspunzând astfel liniilor directoare ale Sfântului Părinte IOAN PAUL PP. II-lea din

[1] Cf. FERENŢ E., *Cristologia: Isus Cristos, Cuvântul lui Dumnezeu întrupat pentru mântuirea omului*. Editura Presa Bună (Iaşi 1998) 169-249.

[2] IDEM, Pneumatologia: Duhul Sfânt, Domnul şi de viaţă Făcătorul, ITRC (Iaşi 1999).

[3] IDEM, *Dumnezeul cel viu, unic în fiinţă şi întreit în persoane*. Editura Presa Bună (Iaşi 1997) 225-239.

[4] IDEM, *Mariologia: Maria în misterul lui Cristos şi al Bisericii*. Editura Presa Bună (Iaşi 1999) 247.

Epistola Apostolică *Tertio Millenio adveniente*[5] şi din enciclica *Dives in misericordia*[6].

Tema tratată în această conferinţă este strict teologică, o prezentare sistematică a Persoanei TATĂLUI în lumina *Sumei Teologice* a Sfântului Toma de Aquino. L-am ales pe *Doctor Angelicus* drept călăuză deoarece el a preluat şi a elaborat organic patrimoniul Sfinţilor Părinţi occidentali şi orientali despre Sfânta Treime, în special, despre persoana Tatălui.

Conferinţa de faţă conţine trei paragrafe, fiecare reprezentând unul din cele trei nume pe care Biserica, luminată de Sfintele Scripturi, le dă Tatălui: *Principiu fără principiu, Tată şi Nenăscut*, după cum se va vedea din cele ce urmează.

I. Numele de Principiu fără principiu dat Tatălui

Pentru a sesiza semnificaţia acestui titlu, e neccsar să ştim cum prima persoană este principiul Sfintei Treimi, cum ea însăşi este fără principiu şi în ce sens numele de principiu poate fi aplicat atât Fiului cât şi Duhului Sfânt[7].

Presupunând noţiunile filozofice de principiu şi de cauză[8] cunoscute, reţinem doar atât că principiul indică punctul de plecare de la care provine altcineva: acesta din urmă se numeşte termen. Această idee implică întâi de toate o distincţie între principiu şi termen, deoarece este absurd ca aceeaşi realitate, din acelaşi punct de vedere, să fie simultan cele două extreme opuse, iar în al doilea rând mai include şi o ordine, o relaţie a termenului faţă de principiu. O astfel de ordine sau relaţie găsim în fǎpturi: astfel este, de exemplu, relaţia părţilor faţă de tot, a efectelor faţă de cauză, a liniei faţă de punct, care este începutul ei. Mai găsim raportul de

[5] Cf. IOAN PAUL PP. II, Epistola aspotolică *Tertio Millenio adveniente*/10.XI.1994: EV 14/1788-1810.

[6] IDEM, Letterae encyclicae, *Dives in misericordia*/30.XI.1980: EV 7/954-956.

[7] Cf. S. THOMAS AQUINAS, *Summa theologica*, I q 33 aa 1-4.

[8] *Ib.*, q 33 a 1: *Principium nihil aliud significat quam id a quo aliquid procedit*, iar cauza se defineşte astfel: *Principium per se influens esse in aliud*.

origine, cum este acela al copiilor față de părinți, față de izvorul de la care primesc natura umană.

În Dumnezeu-Treime, Tatăl nu este numit principiu în sensul că El ar fi totul în Treime și ceilalți doi termeni ar fi doar niște părți, nici în sensul că El ar fi cauza de care ceilalți doi depind real, dar în sensul că El este punctul de plecare al celorlalte două persoane, adică ele își au originea în El, fără dependență, fără inferioritate, fără subordonare. Aceeași unică dumnezeire subzistă în cele trei Persoane, dar pentru că Tatăl dă originea și este izvorul celorlalte două, e numit fons *deitatis*, izvorul dumnezeirii în ele.

În confirmarea celor spuse, sfântul Toma apelează la Tradiția Bisericii, la mărturiile *Părințior* din Orient și Occident. Una dintre ele e opera nemuritoare a Sfântului Dionisie Areopagitul, *Despre Numirile Dumnezeiești*, care salută pe Tatăl ca pe *Singurul izvor al dumnezeirii mai presus de ființă*[9]*;* alta este aceea a Sfântului Vasile care îl prezintă pe Tatăl ca rădăcină și izvor al Fiului și al Duhului Sfânt[10]; iar sfântul Augustin, ca principium totius deitatis, principiul întregii Dumnezeiri[11]. În acest sens, Biserica Catolică la cel de-al XI-lea Conciliu din Toledo învață:

Confitemur et credimus (...) Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profitemur. Ipse enim a nullo origine ducit, ex quo et Filius nativitatem et Spiritus Sanctus processionem accepit. Fons ergo ipse et origo totius divinitatis.

Mărturisim și credem (...) în Tatăl nenăscut, necreat. El de la nimeni nu-și are originea, din care și Fiul nașterea și Duhul Sfânt purcederea o primesc. El este, așadar, izvorul și originea întregii Dumnezeiri[12].

[9] S. DIONISIE AREOPAGITUL, *De divinis Nominibus*, c. II: PG 3,641. Cf. traducerea românească a Pr. STĂNILOAIE Dumitru, *Sfântul Dionisie Areopagitul, Despre Numirile Dumnezeiești*, c. II, ' 5, în *Opere complete și Scolile Sfântului Maxim Mărturisitorul*, Paideia (Bucure ti 1996) 141.

[10] S. VASILE CEL MARE, *Homilia* XXIV, *in Sabellium*, 4: PG 31, 609.

[11] S. AUGUSTIN, *De Trinitate*, 1.IV, c. XXIX: PL 42,908.

[12] CONCILIUL DIN TOLEDO AL XI-LEA/7.11.675, *Symbolum: De Trinitate Divina*, 1: DS 525.

Principiu, așadar, și nu cauză. În filosofia scolastică, noțiunea de cauză implică dependența reală a efectului care provine de la ea, diversitatea de natură între ea și efect, prioritatea de natură față de efect. Însă, între persoanele divine nu există diversitate de natură, ci identitate de ființă, nu există dependență, ci egalitate absolută, nu există nici prioritate, ci coeternitate desăvârșită.

Dacă Grecii numesc pe Tatăl *cauză* - ἡ αἰτία -, n-o fac în polemică cu Latinii, ci pentru că terminologia lor, mai largă decât a noastră, n-a ajuns la preciziile scolastici.

Sfântul Ioan Damschinul, de exemplu, în Dogmatica sa spune: *Dumnezeu este cauza și principiul tuturor, este ființa existențelor; Ființă mai presus de ființă, Dumnezeire mai presus de Dumnezeire, Principiu mai presus de principiu; Tatăl este izvorul și cauza Fiului și a Sfântului Duh, Tată numai al Fiului și purcedător al Duhului Sfânt (...). Numai Tatăl este cauză*[13].

Ținând cont de cele spuse de Sfântul Dionisie Areopagitul și de sfântul Ioan Damaschinul, savantul Visarion a arătat la Conciliul din Florența că numele de *cauză cauzatoare* și de *cauzat* sunt folosite la ei într-un sens foarte larg, ori de câte ori e vorba de origine, de emanație de la un punct de plecare. De aceea Conciliul a evitat orice critică și orice condamnare a expresiei Grecilor[14]. Afirmația cea mai importantă este aceea prin care Conciliul caută să indice o echivalență între formula greacă: *De la Tatăl prin Fiul ca și cauză* și formula latină: *De la Tatăl și de la Fiul ca principiu*, ambele referindu-se la ecporeuzia Duhului Sfânt. Formula Conciliului: *Filium quoque esse secundum Graecos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiae Spiritus Sancti, sicut et Patrem*[15], nu voiește să spună altceva decât că dinamica formulei grecești tinde spre semnificația precizată de formula latină. Ea arată

[13] S. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica*, c. XII: PG 94,789-1228. Se poate vedea traducerea românească de Pr. D. FECIORU, *S. Ioan Damaschin, Dogmatica*, Editura Scripta (București 1993³) 35-38.

[14] Cf. CONCILIUL DIN FLORENȚA, Bulla unionis Graecorum *Laetentur caeli*/6.VII.1439: DS 1300-1302.

[15] DS 1303.

că Fiul deține de la Tatăl puterea de a fi cauză sau *principiu* al Duhului Sfânt, Tatăl rămânând unicul Principiu al întregii Dumnezeiri[16].

Cu toate acestea, terminologia Bisericii Latine fiind deja fixată prin folosirea ei universală, iar distincția dintre principiu și cauză fiind definitiv stabilită în filozofie ca și în teologie, noi evităm aici termenul de *cauză* pentru a ne folosi numai de cel de *principiu*: *Latini doctores non utuntur nomine causae, sed solum nomine principii*[17]: învățătorii latini nu folosesc expresia *cauză*, ci numai pe aceea de principiu.

Prima persoană este Principiul Dumnezeirii deoarece este Dumnezeu prin sine, existentă din sine însăși în mod necauzat. Ea nu are nici un izvor, nici un subiect superior, ci este Subiectul prin excelență, Persoană absolut liberă, în timp ce Fiul și Duhul Sfânt sunt Dumnezeu prin Tatăl. Origene a creat o expresie care redă clar această idee: Tatăl este αὐτοθεός , auto-Dumnezeu, Dumnezeu de la sine și prin sine însuși. Aceasta nu înseamnă că celelalte două persoane ar fi Dumnezeu prin participare. Ele sunt de asemenea esențial și plenar Dumnezeu ca și Tatăl, dar pentru faptul că ele primesc de la Tatăl natura divină, se poate spune că ele sunt Dumnezeu prin el. Se înțelege, astfel, în ce sens este rezervat Tatălui numele de Dumnezeu: nu în mod exclusiv, ci originar, deoarece el este izvorul Dumnezeirii în Fiul și în Duhul Sfânt. În acest sens Simbolurile și Conciliile adresează profesiunile lor de credință lui Dumnezeu Tatăl și lui Isus Cristos, Fiul său unic, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din lumină; în același sens Biserica înalță rugăciunile sale spre Dumnezeu Tatăl prin Isus Cristos Domnul nostru, în Duhul Sfânt.

Din cele spuse reiese că Tatăl este Principiul fără principiu, este Dumnezeirea izvorâtoare. Această idee, conținută în expresia lui Origene - αὐτοθεός -, fusese exprimată deja de Tertulian: *Tatăl*

[16] Cf. SESBOÜÉ Bernard, *Le mystere de la Trinité: réflexion spéculative et élaboration du langage. Le Filioque. Les relations trinitaires. (A partir du IV-e siecle)*, în AA.VV., *Le Dieu du salut*, par B. Sesboüé S.J., et Joseph Wolinski, Desclée 1 (Tournai-Belgique 1994) 334.

[17] S. THOMAS, *Summa theologica*, I q 33 a 1 ad 1.

nu are principiul ființei sale, adică nu purcede și nu se naște de la nimeni altul[18]. Numai Tatăl este ἀγέννητος, nenăscut, căci nu are existența de la o altă persoană. Numai Fiul este născut, căci s-a născut fără de început și în afară de timp din ființa Tatălui. Numai Duhul Sfânt purcede din ființa Tatălui prin Fiul, nu prin naștere, ci prin ecporeuzie. Sfântul Grigore de Nazianz îl numește pe Tatăl ἄναρχος[19], cel care este fără început, termen pe care sfântul Grigore de Nyssa îl explică astfel: *Când ἄναρχος înseamnă pe acela care nu provine de la nici un principiu, mărturisim că este numai însușirea Tatălui*[20].

Aceasta este și învățătura Conciliului al XI-lea din Toledo deja citat: *Tatăl nu-și trage originea de la nimeni altcineva, fiind El însuși izvorul și originea întregii Dumnezeiri*[21].

Expresia a fost preluată și întărită de Conciliul din Florența: *Tot eeea ce este Tatăl sau tot ceea ce are, El nu le are de la un altul, ci de la el însuși, fiind Principiul fără principiu*[22].

Fiului de asemenea și se atribuie numele de Principiu, întrucât este împreună cu Tatăl unicul principiu al Duhului Sfânt. Conciliile susțin clar că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl și de la Fiul ca dintr-un unic principiu: *Tamquam ex uno principio*[23], *ca dintr-un singur principiu*[24].

Fiul poate fi numit principiu, dar nu tot așa precum Tatăl: fiind Dumnezeu din Dumnezeu, el primește de la Tatăl puterea de a fi principiu, dar numai Tatăl este principiu prin El însuși, singurul care există necauzat și nenăscut.

[18] TERTULIAN, *Adversus Praxean*, c. XIX: PL II, 202.

[19] S. GRIGORE DE NAZIANZ, *Oratio* XX, n. 7: PG 35,1073.

[20] S. GRIGORE DE NYSSA, *Contra Eunomium*, I: PG 45,396.

[21] DS 525.

[22] DS 1331: *Pater quiquid est aut habet, non habet ab alio, sed ex se; est enim principium sine principio.*

[23] CONCILIUL DIN LYON al II-lea/1274, *Constitutio de summa Trinitate et fide catholica*: DS 850.

[24] CONCILIUL DIN FLORENȚA/1439, *Decretum pro Graecis, De processione Spiritus Sancti*: DS 1300-1301.

Putem spune că Fiul este fără principiu de creație, dar nu este fără principiu de origine, diferență pe care sfântul Grigore de Nyssa o prezintă astfel: *A fi fără principiu de origine nu-i revine decât Tatălui; dar a fi fără principiu de creație, fără principiu de timp, i se atribuie și Fiului, care n-a fost nici creat și care este și fără început*[25]. El este născut din Tatăl din veșnicie și fără de început, provenind din ființa lui. El este întru totul asemenea Tatălui, afară de nenaștere.

Cât despre Duhul Sfânt, termenul procesiunilor adorabile, el nu este principiul altei persoane divine, dar împreună cu Tatăl și cu Fiul este principiul creaturilor: Dumnezeu prin Tatăl și prin Fiul, el primește de la Tatăl și de la Fiul puterea de a fi principiu *în afară*, în economie. El nu este fără principiu de origine, El care purcede de la Tatăl și de la Fiul ca dintr-un singur principiu, dar el, ca și Tatăl și Fiul, este fără principiu de creație, adică fără cauză, nefiind nici făcut nici creat, dar existând în mod necesar și fără început. El este și se numește Dumnezeu împreună cu Tatăl și cu Fiul; nezidit, desăvârșit, creator, atotstăpânitor, nemărginit în putere; el stăpânește întreaga zidire, dar nu este stăpânit; îndumnezeiește, dar nu se îndumnezeiește; desăvârșește,dar nu se desăvârșește, sfințește, dar nu se sfințește. Zidește prin el însuși, dă ființă universului, sfințește și ține în existență. Enipostatic, există în propria lui ipostază, nedespărțit și neseparat de Tatăl și de Fiul, având toate câte le are Tatăl și Fiul afară de nenaștere și naștere. Nașterea Fiului din Tatăl și ecporeuzia Duhului din Tatăl prin Fiul sunt simultane. Aceste însușiri, nenașterea, nașterea și purcederea sunt netransmisibile[26].

Din cele spuse reținem că titlul propriu, incomunicabil, al Tatălui, este acela de a fi Principiu fără principiu. Ca o întregire a acestui paragraf, va fi folositor să comparăm, într-o privire de ansamblu, diferitele accepții în care cele trei Persoane sunt numite principiu.

---

[25] S. GRIGORE DE NYSSA, *Contra Eunomium*, I: PG 45,396.

[26] Cf. S. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica, o.c.*, c. VIII, vezi ediția românească citată, pp. 23-32.

Duhul Sfânt este numit principiu numai pentru lucrările din afară, și aceasta în două moduri: într-un mod comun, împreună cu Tatăl și cu Fiul, deoarece este Creator împreună cu ei; apoi, prin apropriație în ceea ce privește lucrările harului și ale sfințirii. Fiind el Duh Sfânt și Sfințitor și Iubire în Treime, e convenient ca să-I atribuim tot ceea ce reprezintă iubirea și sfințenia în afară.

Fiul Este principiu pentru operele din afară într-un mod comun și nedivizat împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt; apoi, prin apropriație: după cum la noi cuvântul este idealul după care artistul își realizează proiectele, la fel Cuvântul Dumnezeu este Arhetipul (exemplarul, modelul) prin care Tatăl lucrează în afară; în acest sens Tatăl a creat toate prin Fiul său, iar Fiul este principiul tuturor făpturilor care provin de la Dumnezeu.

Prin Întrupare, Logosul înomenit devine principiu într-un mod cu totul special: Cuvântul întrupat este izvorul supranaturalului, principiul și Capul Bisericii.

În Treimea teologică sau imanentă, el este unicul principiu al Duhului Sfânt, dar împreună cu Tatăl.

Tatăl, de asemenea, este principiu pentru operele din afară într-un mod comun cu Fiul și Duhul Sfânt; dar este și prin apropriație: după cum el este principiul întregii Dumnezeiri, se cuvine să-i atribuim în afară tot ceea ce recere un principiu, o putere, cum este, de exemplu, creația. De aceea îl mărturisim i-l recunoaștem drept Creatorul tuturor făpturilor văzute și nevăzute prin intermediul Fiului său.

În sfârșit, în interiorul Treimii, el este cu Fiul principiul Duhului Sfânt, iar singur e principiul Fiului și izvorul întregii Dumnezeiri. Așadar, luat în toată amploarea lui, numele de Principiu este titlul propriu al primei Persoane din Sfânta Treime.

II. Numele de Tată

Al doilea articol din chestiunea 33-a, sfântul Toma îl dedică numelui de Tată. De la bun început deosebește trei sensuri diferite pe care le include acest termen.

A/ Primul sens este acela care, prin analogie, este atribuit atât lui Dumnezeu cât şi omului, existând astfel o paternitate în cer şi pe pământ, deşi într-un mod diferit, după cum diferită este naşterea în creaturi şi naşterea în Dumnezeu.

În creaturi, naşterea nu se întâlneşte decât la făpturile trupeşti, în care asumă condiţiile comune ale vieţii inferioare; ea nu se verifică la creaturile pur spirituale, deoarece termenul vieţii intelectuale este un accident, cum este ideea, şi nu o substanţă, cum este copilul. În Dumnezeu, naşterea este nepătată şi spirituală, dar deşi rămâne nematerială, ea are un termen tot atât de substanţial ca şi principiul.

Naşterea omenească nu este comunicarea întregii naturi, dar numai o parte din substanţa părinţilor care trece în copil şi care, puţin câte puţin, dezvoltându-se, evoluând, devine substanţa completă a celui născut. În Dumnezeu, în schimb, natura Tatălui este çomunicată Fiului în întregime şi printr-un singur act veşnic.

Printre noi, naşterea nefiind imanentă, termenul ei, în final, se detaşează pentru a trăi în afară; în Treimea teologică, Fiul rămîne pururi în sânul Tatălui: *Filius, qui est in sinu Patris*[27].

Pentru creaturi, naşterea este trecerea, uneori lentă, mereu imperfectă, de la potenţă la act, şi, ca orice naştere nu realizează decât o perfecţiune restrânsă, putând exista mai multe naşteri şi mai mulţi născuţi; pentru Dumnezeu, ea este un act pur, veşnic, iar termenul, perfecţiune infinită, în mod necesar unică.

Nu mai puţin manifeste sunt şi diferenţele dintre verbum mentale, cuvântul nostru mintal şi Cuvântul lui Dumnezeu. Al nostru este în potenţă înainte de a fi în act: intelectul pasiv nu-l pronunţă decât atunci când cunoaşte obiectul definitiv, lucrare destul de anevoioasă şi de lungă, care are loc în etape succesive; în Dumnezeu, Cuvântul este veşnic născut, mereu viu, mereu în act. *Cuvânt este iarăşi cuvântul mintal, care vorbeşte în minte. Şi iarăşi există cuvântul rostit, care este vestitorul gândirii. Cuvântul este*

[27] *In* 1,18.

iarăşi mişcarea naturală a minţii, potrivit căreia se mişcă, gândeşte şi judecă, fiind ca o lumină şi strălucire a ei. Aşadar Dumnezeu-Cuvântul este substanţial şi enipostatic. Cele trei feluri de cuvânt sunt puteri ale sufletului, care nu există într-o ipostază proprie. Dintre acestea, primul este o odraslă naturală a minţii, deoarece izvorăşte totdeauna din ea în chip natural; al doilea se numeşte cuvântul mintal, iar al treilea, cuvânt rostit cu gura[28].

Al nostru este limitat, şi, deoarece unul singur nu spune totul, noi trebuie să multiplicăm conceptele, ideile, pentru a ne reprezenta separat diferitele obiecte; Cuvântul lui Dumnezeu exprimând totul în mod absolut perfect şi comprehensiv, e un Singur Cuvânt, după cum există un unic Fiu.

Cuvântul nostru mintal – *idea expressa* - nu este de aceeaşi natură cu noi: accident produs de o operaţiune care este ea însăşi accident, el, de asemenea, se deosebeşte totdeauna de substanţa sufletului nostru; în Dumnezeu există o singură substanţă, o unică esenţă, o singură fiinţă, nu numai asemănătoare, dar în întregime identică cu substanţa Principiului care îl exprimă[29].

Aşadar în Dumnezeu există un singur Cuvânt, un Cuvânt deofiinţă cu Principiul său, un Cuvânt care este Chipul real şi enipostatic al Tatălui, viu, desăvârşit, având toate câte are Cel care l-a născut. Niciodată Cuvântul nu a lipsit Tatălui. Dumnezeu nu s-ar putea numi Tată, fără de Fiu. Naşterea lui este actul etern prin care se scoate din fiinţa celui care naşte cel ce se naşte asemenea cu el după fiinţă. Cuvântul este Dumnezeu.

B/ Al doilea sens, esenţial (=ontologic), când se spune despre Dumnezeu în raport faţă de creaturi, ca în rugăciunea de fiecare zi care ţâşneşte din inima creştinilor: *Tatăl nostru care eşti în ceruri!*[30]. În Vechiul Testament, Dumnezeu se complace în a se prezenta sub acest aspect poporului său Israel, primul său născut şi

[28] S. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica*, c. XIII, *o.c.*, pp. 41-42.

[29] Cf. S. THOMAS AQUINAS, *Opusculum* 13, *De differentia Verbi divini et humani.*

[30] *Mt* 6,9; *Lc* 11,2-4.

drepților, în timp ce cei fărădelege, separați de poporul său, nu merită numele de copii[31].

În Noul Testament, toți oamenii sunt chemați să devină fii ai lui Dumnezeu și să-l invoce ca Tată: *Abba, Părinte*[32]. Acest titlu se extinde la toată Treimea, deoarece Fiul este în Tatăl și Duhul, Duhul în Tatăl și Fiul, iar Tatăl în Fiul și Duhul, fără să se confunde. Persoanele locuiesc și stau unele în altele, sunt unite între ele, nedepărtate și nedespărțite.

C/ În al treilea loc, personal, ca în formula Botezului: *Botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh*[33], sau în doxologia paulină: *Binecuvântat să fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Isus Cristos*[34]. Acesta este numele care convine cel mai bine primei Persoane din Sfânta Treime, fiind singurul care i se dă în Sfintele Scripturi.

Învățătorii Bisericii îl găsesc deja, deși învăluit în mister, în Vechiul Testament, de exemplu, în psalmi: *Tu ești Tatăl meu*[35] sau în cartea lui Siracide: *Am chemat pe Domnul, Tatăl Domnului meu, ca să nu mă lase fără ajutor în zilele necazului și în vreme de jale grea*[36].

Sub acest nume ne-a revelat Isus Cristos prima Persoană. Ori de câte ori voiește să exprime relațiile pe care ea le are în mod necesar, fie cu El însuși, fie cu Duhul Sfânt, Isus îl indică cu acest nume: *Te preamăresc, pe tine, Părinte, Doamne al cerului și al pământului, că ai ascuns aceste lucruri celor înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit celor neînsemnați. Da, Părinte, căci astfel a fost bunăvoința ta. Toate mi-au fost date de către Tatăl meu și nimeni nu-l cunoaște pe Fiul, decât numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-l cunoaște nimeni, decât numai Fiul și cel căruia Fiul va voi să-i descopere*[37]. Cu ocazia mărturisirii lui Petru la Cezareea lui Filip, Isus îi spune: *Ferice ești Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl meu, Cel din cer*[38]. Printre ultimile cuvinte ale lui Isus Înviat către ucenicii săi le avem pe acestea: *Și iată, Eu trimit peste voi făgăduința Tatălui meu*[39]. Isus apără casa Tatălui său ca să nu fie transformată în casă de negustorie[40], a acelui Tată *care iubește Fiul și toate le-a dat în mâna lui*[41]. Tot *Tatăl va trimite Mângâietorul, pe Duhul Sfânt care, în numele meu, vă va învăța totul și vă va aminti tot ce v-am spus*[42]. În rugăciunea sacerdotală Isus se roagă astfel: *Tată, a venit ceasul! Preamărește-l pe Fiul tău, ca și Fiul să te preamărească pe tine. (...) Și acum, preamărește-mă tu, Tată, la tine însuți cu slava pe care am avut-o la tine, mai înainte de a fi lumea*[43]. Pe Calvar, în momentul trecerii sale la Tatăl, spune: *Tată, în mâinile tale îmi încredințez sufletul*[44]. După înviere, spune atât de clar Magdalenei care voia să-l rețină: *Nu mă opri, căci încă nu m-am suit la Tatăl meu! Mergi la frații mei și spune: mă sui la Tatăl meu și Tatăl vostru și la Dumnezeul meu și Dumnezeul vostru*[45]. În cele din urmă îi trimite pe ucenici *după cum m-a trimis pe mine Tatăl*[46]. Promulgând Botezul și desăvârșind toată Revelația, Isus folosește termenul de Tată ca nume propriu al primei Persoane, ca și pe acela al F'iului și al Duhului Sfânt, numele proprii ale celorlalte două Persoane din Treimea Preasfântă: *Mergeți așadar, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh*[47].

---

[31] Cf. *Ex* 4,2; *Dt* 14,1; *Is* 1,4; 30,9; *Ier* 3,4.14; *Înț* 2,16-18; 5,5; 14,3. Cf. LAGRANGE M.J., *La paternité de Dieu dans l'Ancien Testament*, în *Revue Biblique* (1908) 481 ss.

[32] Cf. *Rm* 8,14; *Gal* 3,16.26-29; *In* 20,17.

[33] *Mt* 28,19.

[34] Cf. *Rm* 15,6; *2 Cor* 1,3; 11,31; *Ef* 1,3; 5,20; *Fil* 2,11; *Col* 1,3; 3,17; *2 Tm* 1,2; *Tt* 1,4.

[35] *Ps* 88,27.

[36] *Sir* 51,13.

[37] *Mt* 11,25-27.

[38] *Mt* 16,17.

[39] *Lc* 24,49.

[40] Cf. *In* 2,17.

[41] *In* 3,35.

[42] *In* 14,25-26.

[43] *In* 17,1-2.5.

[44] *Lc* 23,46.

[45] *In* 20,17-18.

[46] *In* 20,21.

[47] *Mt* 28,19.

Acelaşi nume este preamărit de celelalte scrieri ale Noului Testament. În Fapte, ca să dau un exemplu, se spune: *Înălţându-se, aşadar, prin dreapta lui Dumnezeu şi primind de la Tatăl făgăduinţa Duhului Sfânt, l-a revărsat pe Acesta, precum voi înşivă vedeţi şi auziţi*[48].

De aceea, Biserica Creştină urmând mărturiile Sfintei Scripturi, în Liturgie, în Simboluri şi în Concilii dăruieşte primei Persoane numele de Tată, precizând că acest nume îi este propriu şi-l caracterizează cel mai bine[49].

Cât despre tradiţia patristică, ea este rezumată integral în acest text al sfântului Ciril din Alexandria: *Fiul a venit pentru a ne revela numele propriu al Tatălui, nu numai afirmând că este Dumnezeu, deoarece Scriptura proclamase deja acest adevăr, dar învăţându-ne că El este cu adevărat Tată, având în El însuşi şi de la El însuşi propriul său Fiu, care este însoţitorul său veşnic şi deofiinţă cu El. De aceea, numele de Tată îi convine mai bine chiar decît cel de Dumnezeu: Tatăl exprimă o demnitate, Dumnezeu, o însuşire substanţială. Spunând Dumnezeu, tu indici pe Domnul comun al tuturor făpturilor, spunând Tată, tu indici ceea ce este propriu. El este numit Dumnezeu şi Domn, deoarece El a creat lumea, el este numit Tată, deoarece El a născut un Fiu care este deofiinţă cu El şi coetern*[50].

Numele propriu este acela care deosebeşte o persoană de toate celelalte şi care exprimă perfect titlurile şi însuşirile sale.

Numele Tatălui este întâi distinctiv: Tatăl este constituit această persoană deoarece el naşte veşnic un Fiu, iar acesta este constituit această persoană deoarece el este născut veşnic de Tatăl: ambele persoane sunt astfel în mod necesar distincte, după cum sunt în mod necesar opuse relaţiile de paternitate şi de fiime. Duhul Sfânt, în

[48] *Fap* 2,33; *Rm* 15,6; *1 Cor* 1,3; *Gal* 1,1; *Ef* 1,3; *Ic* 1,27; *1 Pt* 1,1.3; *2 Pt* 1,17; *Id* 1; *1 In* 1,2; 2,22.23; 4,14; 5,7.11; *2 In* 9; *Ap* 1,6; 2,28.

[49] Cf. HUGON E., O.P., *Le Myestere de la Tres Sainte Trinité*, Pierre Tequi, Libraire-Editeur (Paris 1925[5]) 69-94. Aici avem o bună sinteză a Magisterului Bisericii despre doctrina Sfintei Treimi.

[50] S. CIRIL ALEXANDRINUL, *Commentarium in Iohannem*, 1 XI, c. 7: PG 74,500.

sfârşit, este constituit cea de-a treia persoană, deoarece el purcede de la Tatăl prin Fiul, ca termen substanţial al distincţiei lor reciproce. Dacă prima persoană n-ar fi Tată, n-ar exista nici un Fiu în Dumnezeu, iar dacă n-ar fi un Fiu, n-ar exista nici un Duh Sfânt care este Suflul comun sau Iubirea Tatălui şi a Fiului. Aşadar singur numele de Tată e suficient pentru a deosebi prima persoană de celelalte două şi pentru a caracteriza raporturile sale cu ele.

El indică de asemenea celelalte titluri ale sale. Pentru că această persoană este Tată, ea este principiul Fiului şi, simultan, al Duhului Sfânt, purces veşnic, deoarece Tatăl şi Fiul se iubesc cu aceeaşi Iubire veşnică. Duhul Sfânt nefiind Tată, el este Principiu fără principiu, nenăscut, necreat, deofiinţă cu Tatăl şi cu Fiul.

A fi Tată în Dumnezeu nu este un privilegiu facultativ, ci o glorie inalienabilă, adică prima persoană este tot atât de necesar Tată pe cât este de necesar Dumnezeu.

Cum trebuie înţeleasă atunci expresia unor sfinţi Părinţi, ca aceea a sfântului Hilarie de Poitiers (+367)[51], a sfântului Grigore de Nazianz[52] şi a sfântului Grigore de Nyssa[53], că Tatăl naşte şi că Fiul este născut prin voinţă?

Această formulă, folosită pentru a răspunde obiecţiilor ereticilor, are în gândirea Învăţătorilor Bisericii o semnificaţie corectă, voind să spună că naşterea divină este o acţiune cu totul conştientă şi spontană. În loc s-o concepem asemenea emanaţiilor ordinare şi fatale ale naturii[54], trebuie să spunem că ea este nematerială, intelectuală, neavând nimic forţat, ca ceea ce este impus din afară, cu totul conştientă. Deja sfântul Ciril al Alexandriei spunea în tratatul *Despre Sfânta Treime*: *Să mergem direct şi să spunem că nu se va înţelege Tatăl Cel fără început şi veşnic fără Cel născut din El pururea, împreună existent şi împreună subzistent cu El. Dar deşi nu este Tată al Fiului fără voie, nu apare şi nu se afirmă voinţa*

[51] Cf. S. HILARIE, *De Trinitate*, c. III şi *De Synodis*, LVIII-LIX: PL 10 77,250.

[52] Cf. S. GRIGORE DE NAZIANZ, *Oratio* XXIX, 6: PG 36,81.

[53] Cf. S. GRIGORE DE NYSSA, *Contra Eunomium*, VIII: PG 45, 773-776.

[54] Cf. S. GRIGORE DE NAZIANZ, *Oratio* XXIX ,2: PG 36,76.

înainte de Cel născut. Căci voirea Tatălui era scăldată în înțelepciune și rațiune. Fiindcă nu vor spune că voința dumnezeiască era neînțeleaptă și nerațională. Iar Înțelepciunea și Rațiunea lui Dumnezeu Tatăl este Fiul; deci El este Cel în care se scaldă toată voința Tatălui[55].

Această naștere este voluntară, deoarece este conștientă și spontană. Dar, pe de altă parte, fiind naturală, nu poate să nu aibă loc, după cum nici Dumnezeu nu poate înceta să fie Dumnezeu. A se întreba dacă Tatăl naște Fiul liber sau silit, ar însemna să te întrebi dacă El este Dumnezeu în mod liber sau silit[56]. Dumnezeu voiește și trebuie să fie Tată, după cum în mod necesar este Dumnezeu. Nimeni nu rămâne liber și indiferent decât în fața a ceea ce este limitat și imperfect. A ne gândi că Dumnezeu este liber de a fi sau de a nu fi Tată, ar îsemna să ne gândim că nașterea Cuvântului nu este binele suprem, perfecțiunea infinită: *quod est, hoc genuit, etsi non est quem genuit*[57]: ceea ce este, aceasta a născut, deși nu este cel pe care l-a născut. Nașterea Cuvâtului este binele suprem, deoarece: *Filius unigenitus est per omnia Patris similis et aequalis, Deus de Deo, lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia; est hoc omnino quod Pater, non tamen Pater, quia iste Filius ille Pater: Fiul unulnăscut este întru totul asemenea și egal cu Tatăl, Dumnezeu din Dumnezeu, lumină din lumină, înțelepciune din înțelepciune, esență din esență; este întru totul ceea ce este Tatăl, și nu este Tatăl, deoarece acesta este Fiul, acela este Tatăl*[58].

Aceasta este însăși viața intimă a lui Dumnezeu. În El nu există o altă viață proprie decât aceea a persoanelor. Însă persoana Tatălui este constituită și ea este Dumnezeu pentru că naște veșnic un Fiu, persoana Fiului este constituită și ea este Dumnezeu pentru

[55] S. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, traducere în românește de Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAIE, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (București 1994) 86.

[56] Cf. S. AUGUSTIN, *De Trinitate*, 1, XV, c.20: PL 42,1087.

[57] S. AUGUSTIN, *Sermo ad catechumenos de symbolo*, 2,3: PL 40,628.

[58] S. AUGUSTIN, *De Trinitate*, 1.XV,14,23: PL 42,1076.

că este veșnic născută de către Tatăl, persoana Duhului Sfânt este constituită și ea este Dumnezeu pentru că purcede veșnic de la Tatăl prin Fiul, iubindu-se într-o singură Iubire. Dacă, așadar, nașterea ar fi suspendată o singură clipă, cele trei persoane ar înceta imediat să mai existe, viața divină ar dispare, apunând astfel soarele oricărei fericiri!...

Acum putem sesiza sensul cuvintelor Simbolului numit *Fides Damasi*: *Pater Filium genuit, non voluntate, nec necessitate, sed natura*[59], adică Tatăl naște Fiul, nu printr-o voință liberă, nici din necesitate impusă de vreo constrângere externă, ci natural, spontan, conștient.

Dumnezeu ne îngăduie, nouă de asemenea, să-i adresăm acest nume suav de Tată. *Cântă, inima mea, cântați buzele mele, cântați ziua și noaptea, cântați în orice oră numele Tatălui: Pater noster. Dar acest Nume nu ne este îngăduit să-L pronunțăm decât după Acela în care Dumnezeu își dăruiește veșnic sieși adevăratele onoruri ale paternității*[60].

Numele esențial care exprimă paternitatea în afară și care, prin urmare, este comun întregii Treimi, vine după numele personal care traduce paternitatea în interior și care rămâne propriu primei persoane.

Plinătatea unui astfel de titlu nu este realizată decât acolo unde Dumnezeu naște pe cel egal cu El însuși, tot atât de desăvârșit ca și El, de aceeași natură ca El, Cuvântul său, un alt El însuși. Un altul, deoarece termenul este distinct de Principiu. Același, pentru că natura este identică în Acela care naște și Cel născut. Cât despre noi, care nu suntem nici egali nici întru totul asemănători cu Dumnezeu, noi nu putem purta în noi dumnezeirea sa esențială, ci numai o participare harică și analogică a naturii sale. Deci numai în raport față de Fiul său veșnic, față de Cuvântul său, Dumnezeu este numit Tată propriu-zis. Față de creaturile care reproduc într-un anumit mod asemănarea sa, este numit Tată în mod diferit și secundar.

[59] FIDES DAMASI: DS 71.

[60] MONSABRÉ, *Conférences a Notre-Dame*, dixieme conférence.

Dar şi în acest caz există numeroase şi diferite accepţii. Mai întâi, toate făpturile, deoarece sunt urme ale lui Dumnezeu, pot să-l numească Tată şi să spună: noi suntem de la El, deoarece El ne-a creat! Apoi, creatura raţională, care este chipul lui Dumnezeu prin minte şi voinţă, cunoaştere şi iubire, are un motiv aparte de a-l numi Tată. Cu toate acestea, natura fiind mai mult slugă decât fiică, omul, în ordinea firească, abia dacă îndrăzneşte să-i adreseze această invocaţie Creatorului său. În al treilea rând, harul, revărsare a vieţii, a carităţii divine în noi, asemănare a vieţii proprii a lui Dumnezeu, participare reală a naturii sale, care ne iniţiază încă de pe pământ în cunoaşterea şi iubirea sa supranaturală, ne introduce în familia sa şi ne abilitează ontic pentru a ne adresa Lui nu numele de Abba! Tată! Tată, *viţă din Tine suntem*[61], pentru că ne-ai făcut după chipul şi asemănarea ta. În fine, gloria cerească, comunicându-ne viaţa sa fericită, ne va transforma în El, ne va îndumnezei plenar şi ne va da dreptul de a cânta fără întrerupere imnul iubirii filiale şi al fericirii desăvârşite: Abba Pater! Abba, Părinte!

Omul, aici pe pământ, poate revendica acest titlu splendid, dar fără să realizeze vreodată plenar toată sarcina lui. El nu este tată singur, deoarece are nevoie de un ajutor care să împartă cu el onoarea fecundităţi. Nici un tată nu-şi poate atribui lui singur naşterea copilului. În schimb, Tatăl veşnic nu are pe nimeni care să coopereze la naşterea Fiului. El este Tată singur: *solus Pater*.

Termenul naşterii trupeşti, totdeauna finit, nici nu epuizează, nici nu egalează puterea de naştere, iar copiii se înmulţesc pentru că fiecare dintre ei poartă o limită, o imperfecţiune. În Dumnezeu unicul Fiu, care este Infinitul, egalează toată fecunditatea Tatălui, reproduce toată măreţia lui, toată frumuseţea lui: Dumnezeu este Tatăl unuia singur, *solius Pater*.

În familia umană, tatăl primeşte viaţa înainte de a o comunica, fiind termen înainte de a fi principiu, efect înainte de a fi cauză, fiu înainte de a fi tată. În Dumnezeu, prima persoană, Principiu fără principiu nu poate fi decât Tată, *solum Pater*.

[61] *Fap* 17,28.

Tată singur, Tatăl unui singur Fiu, numai Tată, iată însuşirile care caracterizează paternitatea divină şi ceea ce face ca acest Nume să fie peste orice nume[62].

III. Numele de Nenăscut dat Tatălui

Susceptibil de trei accepţii principale, cuvântul nenăscut înseamnă înainte de toate ceea ce nu este produs, ceea ce este necreat, însuşire care revine celor trei persoane divine. Al doilea sens înseamnă ceea ce nu emană pe calea naşterii, înţeles care se aplică şi Duhului Sfânt; în sfârşit, se mai ia pentru ceea ce nu provine de la nimeni şi în nici un mod, sens care indică numele propriu al Tatălui.

Dacă arienii ar fi luat în consideraţie aceste distincţii, ar fi văzut cât de slabe şi de neîntemeiate erau obiecţiile lor, remarcă sfântul Ciril din Alexandria, când ei se întreabă dacă există în Dumnezeu unul sau mai mulţi nenăscuţi[63].

Ei fac abuz de termenul echivoc: Nenăscutul, spun ei, este numele propriu al Tatălui şi, în consecinţă, nu trebuie să spunem că Fiul este nenăscut, altfel, în Treime ar exista doi nenăscuţi şi doi Taţi! Dar, singur Nenăscutul este necreat. Deci numai Tatăl este necreat, ceea ce ne face să mărturisim că Fiul este creat sau produs.

Aceşti eretici pretindeau că argumentul lor este de necombătut. Confuzia provenea, şi de data aceasta din termenii folosiţi: uneori spuneau ἀγέννητος, ceea ce înseamnă în mod exact nenăscut; altă dată ziceau ἀγένητος, ceea ce înseamnă nefăcut, necreat.

Învăţătorii Bisericii n-au întârziat să pună în lumină aiureala raţionamentului şi absurditatea sofismului lor, spunând: că numai Tatăl este nenăscut, în sensul că El nu provine nici pe calea naşterii, nici nu-şi trage originea de la altcineva, suntem de acord; în sensul că numai El este necreat, singurul nefăcut, nu, deoarece noi probăm de asemenea că nici Fiul n-a fost creat, nici El n-a fost făcut.

[62] Cf. S. GRIGORE DE NAZIANZ, *Oratio* XXV, n. 26: PG 35,1221.

[63] Cf. S. CIRIL ALEXANDRINUL, *Thesaurus de sancta et consubstantiali Trinitate*, 1: PG 75,23.

Aşa replica sfântul Atanazie[64] şi, ceva mai târziu, sfântul Ciril Alexandrinul[65]. Ei arătau prin mărturiile primilor Părinţi că Fiul de asemenea, în acest sens, este nenăscut. Sfântul Ignaţiu de Antiohia spune că Isus Cristos este făcut şi nefăcut, născut şi nenăscut[66], adică creat şi născut ca om, nefăcut şi nenăscut ca Dumnezeu. Privind natura umană şi natura divină în unitatea aceluiaşi Cristos, Fiul lui Dumnezeu, sfântul Ignaţiu enumeră însuşirile celor două naturi atât de clar, încât le putem prezenta astfel:

trupesc	şi spiritual,
născut	şi nenăscut
făcut carne	Dumnezeu,
în moarte	viaţă adevărată,
născut din Maria	şi din Dumnezeu
pătimitor	şi nepătimitor

Isus Cristos Domnul nostru

La sfântul Ignaţiu, πνεῦμα, spiritul este în Isus natura divină. Isus este *născut*, adică născut din Fecioara Maria, dar el este de asemenea Fiul lui Dumnezeu, şi sub acest aspect este *nenăscut* - ἀγέννητος -. Termenul poate surprinde cititorul obişnuit cu Credo din Niceea: *genitum, non factum*, dar pentru Părinţii care au trăit înainte de Niceea şi chiar pentru Atanazie[67], cuvântul *nenăscut* nu indică însuşirea unei persoane divine (Fiul este născut, (Tatăl este nenăscut), ci proprietatea esenţei divine, căreia îi este propriu să fie fără principiu, fără început, să fie necreată. ἀγέννητος este un termen filozofic care, începând cu Parmenide, indică şi caracterizează transcendenţa divină, opunând-o creaturilor. În acest sens îl foloseşte Ignaţiu şi apologeţii. La Tertulian, de exemplu, avem acelaşi sens: *Utriusque substantiae census hominem et Deum exibuit: hinc natum, inde non natum, hinc carneum, inde spiritualem, hinc infirmum, inde praefirmum, hinc morientem, inde viventem... naturae utriusque veritas*[68].

[64] Cf. S. ATANAZIE, *Oratio I, Contra Arianos*, 31: PG 26,76.

[65] S. CIRIL ALEXANDRINUL, *Thesaurus...*, *o.c.*, 1: PG 75,23.

[66] Cf. IGANAŢIU DE ANTIOHIA, *Ad Ephesios*, VII, 2 = Schr 10, ed. CAMELOT Th.O.P., Les Editions du Cerf (Paris 1969) 65.

[67] Cf. S. ATANASIE, *De synodis*, 46: PG 26,776.

Sfântul Ioan Damaschin învaţă, la rândul său, că Dumnezeu Tatăl este însăşi fiinţa, pentru că nu are existenţa de la altcineva. Principiul şi cauza tuturora, singurul care există necauzat şi nenăscut, făcătorul tuturora. Din El se naşte Cuvântul lui cel enipostatic, care a fost totdeauna împreună cu Tatăl şi în Tatăl, născut din el din veşnicie şi fără de început. Căci n-a fost cândva Tatăl, când n-a fost Fiul, ci o dată cu Tatăl şi Fiul, care s-a născut din el. Căci Dumnezeu nu s-ar putea numi Tată fără de Fiu. Este cu neputinţă să spunem că Dumnezeu este lipsit de facultatea firească de a naşte. Iar facultatea de a naşte constă în a naşte din el, adică din propria sa fiinţă ceva asemenea cu el după fire. Naşterea Fiului este din el, adică din natura Tatălui. Naşterea este actul prin care se scoate din fiinţa celui care naşte cel ce se naşte asemenea cu el după fiinţă. La Dumnezeu, fiind prin natură nepătimitor şi nestricăcios, naşterea este fără de început şi veşnică, deoarece este opera firii sale şi provine din fiinţa lui, dar nu fără voie.

Referindu-se la termenul ἀγέννητον, sfântul Ioan Damaschinul spune:

Trebuie să se ştie că vorba ἀγένητον scris cu un singur "ν" înseamnă ceea ce este nezidit, sau ceea ce nu s-a făcut; iar cuvântul ἀγέννητον, scris cu doi "νν", indică ceea ce nu s-a născut. Potrivit primei însemnări fiinţa se deosebeşte de fiinţă, pentru că alta este fiinţa nezidită, adică ἀγένητος scrisă cu un singur "ν" şi alta cea făcută sau zidită. Potrivit celei de a doua însemnări, nu se deosebeşte fiinţa de fiinţă, căci prima ipostază a oricărui fel de vietate este ἀγέννητος (nenăscut), dar nu ἀγένητος (nezidită), căci ele au fost zidite de creator şi aduse la existenţă prin cuvântul lui. Nu s-a născut, pentru că nu era înaintea lor o altă vietate de acelaşi fel din care să se nască.

Cele trei ipostaze supradumnezeieşti ale Sfintei Dumnezeiri participă primei însemnări, ἀγένητος, căci sunt de aceeşi fiinţă şi nezidite. Celei de a doua însemnări nu participă deloc, deoarece

[68] TERTULIAN Q., *De carne Christi*, 5: PL 2,761.

numai Tatăl este nenăscut - ἀγέννητος -, căci nu are existența de la o altă ipostază. Numai Fiul este născut, căci s-a născut fără de început și în afară de timp din ființa Tatălui. Numai Duhul Sfânt purcede din ființa Tatălui, nu prin naștere ci prin purcedere. Astfel ne învață Sfânta Scriptură. Dar modul nașterii și al purcederii este nepătruns de minte[69].

Terminologia eclezială n-a întârziat să se precizeze. De acum încolo, când voim să deosebim Fiul de creaturi, îl numim *nenăscut* sau *nefăcut*; dar când voim să deosebim persoanele între ele, limbajul este cu totul altul: Tatăl singur este nenăscut, Fiul este născut, Duhul Sfânt purcede[70]. Sintetizând doctrina Părinților, sfântul Toma spune: *Pater est principium non de principio (...); ingenitus...., scilicet quod Pater a nullo est, et quod est principium aliorum(...); ingenitus negationem generationis passivae importat; dicit enim quod tantum valet quod dicitur ingenitus, quantum valet quod dicitur non Filius*: *Tatăl este principiul care nu provine de la alt principiu (...); nenăscut..., adică Tatăl nu este de la nimeni, dar este principiul celorlalte persoane; nenașterea înseamnă negația nașterii pasive; termenul "nenăscut" afirmă că e același lucru a spune nenăscut și non-Fiu*[71].

Concluzie

Luat în acest sens, nenăscutul este într-adevăr numele propriu al Tatălui. El nu se poate spune despre Fiul, deoarece el își trage originea pe calea nașterii; nu se poate spune nici despre Duhul Sfânt, deoarece el are un principiu de la care ecporeuzează. A fi fără nici un principiu sau nenăscut, iată ce au învățat Învățătorii Bisericii, începând de la sfântul Atanazie: numai Tatăl este nenăscut, deoarece nu are existența sa de la o altă persoană. Tatăl nu este de la nimeni altcineva, nici făcut, nici creat, nici născut: *Pater a nullo est factus nec creatus nec genitus*[72]. Conciliul al XI-lea din Toledo a preluat această doctrină: *Confitemur et credimus (...) Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum: Mărturisim și credem (...) în Tatăl, care nu este nici născut, nici creat, ci nenăscut*[73].

Sfântul Leon IX, în Profesiunea sa de credință, crede și mărturisește: *Credo et confiteor... Patrem ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum Sanctum nec genitum nec ingenitum, sed a Patre et Filio procedentem, veraciter praedicem*: *Cred și mărturisesc această sfântă și nedespărțită Treime, nu trei Dumnezei, dar, în trei persoane și în o singură natură sau esență, un singur Dumnezeu atotputernic, veșnic, invizibil și imutabil, așa încât proclam cu adevărat că Tatăl nu este născut, Fiul este Unul Născut, Duhul Sfânt nu este născut nici nenăscut, dar purces de la Tatăl și de la Fiul*[74].

Credința aceasta a fost mărturisită permanent de Biserica Catolică[75], credință proclamată și în zilele noastre de Paul PP. VI, *în Profesiunea Solemnă* de credință: *Noi credem în Tatăl care naște veșnic Fiul; în Fiul, Cuvântul lui Dumnezeu, care este veșnic născut; în Duhul Sfânt, Persoana necreată care purcede de la Tatăl și de la Fiul ca Iubirea lor veșnică*[76].

Așadar termenul nenăscut exprimă într-un nou mod și accentuează ceea ce traducea deja expresia Principiu fără principiu. Aceasta este și rațiunea teologică a acestui nume. Titlul de *nenăscut* îl merită prin excelență Acela care nu are origine, care nu provine de la nimeni altul, și despre care putem spune: El este pentru că este[77].

Pr. Eduard FERENȚ

---

[69] S. IOAN DAMASCHINUL, *De fide orthodoxa*, I, c. VIII, ed. Românească, *o.c.*, pp. 23-27.

[70] Cf. THOMAS AQUINAS, *Summa theologica*, I q 33 a 4. În acest articol sfântul Toma apelează la mărturiile părinților pe care i-am citat în ' III.

[71] *Ibidem*.

[72] SYMBOLUM *Quicumque* pseudo-Athanasianum: DS 75.

[73] CONCILIUM TOLETANUM XI/7.XI.675: *Symbolum*: DS 525.

[74] LEO PP. IX, Epistola *Congratulamur vehementer* ad Petrum, Patriarcham Antiochenum/13 aprilie 1053: DS 683.

[75] Cf. CONCILIUL TRIDENTIN, Bulla *Iniunctum nobis*/13.XI.1564: DS 1862-1870; cf. PIUS PP. X, Litt. motu proprio *Sacrorum antistitum*/1.IX.1910: DS 3537-3550.

[76] PAULU PP. VI, *Professio fidei*, n. 10: EV 3/546. Cf. FERENȚ Eduard, *Euharistia, Sacramentul sacrificiului lui Cristos*, Institutul Teologic Romano-Catolic (Roma 1996) 226.

[77] Cf. HUGON Eduard, O.P., *Le Mystere de la Tres Sainte Trinité, o.c.*, pp. 188-191.